

پیش‌درآمدی بر ساختارِ اسطوره‌ای
ادبیات فرانسه در قرن بیست

وحید زیدممد

عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز

لوگوس

سرشناسه: نژادمحمد، وحید، ۱۳۵۶ -
 عنوان و نام پدیدآور: پیش درآمدی بر ساختار اسطوره‌ای ادبیات فرانسه در قرن بیست / وحید نژادمحمد؛
 ویراستار مولود زیباکلام؛
 مشخصات نشر: قم: نشر لوگوس، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری: ۱۴۳ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۵۳۳-۱-۴
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 موضوع: اسطوره در ادبیات
 Myth in literature: موضوع:
 اساطیر فرانسه
 Mythology, French: موضوع:
 اسطوره‌شناسی - تاریخ و نقد
 Mythology - History and criticism: موضوع:
 داستان‌های فرانسه - قرن ۲۰ - تاریخ و نقد
 French fiction - 20th century - History and criticism: موضوع:
 نویسندگان فرانسوی - قرن ۲۰ - نقد و تفسیر
 Authors, French - 20th century - Criticism and interpretation: موضوع:
 رده‌بندی کنگره: PQ۹۴۵ / الف ۵۴۵۶۳۱
 رده‌بندی دیسیپلین: ۹۱۵۰۱۴۰
 شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۸۲۴۰۸

پیش درآمدی بر ساختار اسطوره‌ای ادبیات فرانسه در قرن بیست

وحید نژادمحمد

عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز

ویراستار: مولود زیبا کلام

طراح جلد و صفحه‌آرا: حسین راست منش

چاپ: انتخاب رسانه، تهران

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۵۳۳-۱-۴

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً یا جزئاً، به هر شکل اعم از چاپ، فتوکپی،
 اسکن، صوت، تصویر یا انتشار الکترونیک بدون اجازه‌ی مکتوب از نشر لوگوس ممنوع است.

ایمیل: info@irlogos.com

تلفن همراه: ۰۹۰۲۱۵۴۰۰۴۲

www.irlogos.com

بسم الله الرحمن الرحيم

۱.....	دیباچه مؤلف
۵.....	فصل یک: مقدمه
۱۳.....	فصل دو: مفاهیم و کلیات
۱۴.....	۱. فضاسازی اسطوره
۱۵.....	۲. اسطوره و ادبیات
۱۷.....	۳. نماد و ادبیات
۲۱.....	۴. اصالت اسطوره
۲۳.....	۵. اسطوره و فلسفه
۲۵.....	۶. کارکردهای اسطوره
۲۹.....	۷. ناخودآگاه جمعی و اسطوره
۳۳.....	۸. تخیل و اسطوره
۳۳.....	۹. نقد اسطوره‌ای
۳۷.....	فصل سه: بازآفرینی نماد
.....	فصل چهار: اسطوره و نماد در صحنه‌های داستانی و نمایش قرن
۴.....	بیستم فرانسه
۴۲.....	۱. ژان ژینو
۴۳.....	۲. آلبر کامو
۴۵.....	۳. میشل بوتور
۴۹.....	۴. آندره ژید
۵۳.....	۵. ناتالی ساروت

۵۵	۶. ژان آنوی
۵۸	۷. موريس پارس
۶۰	۸. ژان ژيرو دو
۶۴	۹. مارسل پروست
۶۷	۱۰. شارل پگی
۶۹	۱۱. آئن رب - گريه
۷۴	۱۲. ژان کوکتو
۷۶	۱۳. جان - جان گوستاو لوکلزيو
۷۸	۱۴. ژان - پل سارتر
۸۱	۱۵. پاتريک موديانو
۸۴	۱۶. هانري دو مونلانو
۸۴	۱۷. گيوم ابولينر
۸۷	۱۸. مارگریت يورسنار
۹۰	۱۹. پل کلودل
۹۲	۲۰. پل والري
۹۴	۲۱. ساموئل بکت
۹۸	۲۲. ژولين گرین
۹۹	۲۳. ژول سوپرويل
۱۰۱	۲۴. آرتور آدامو
۱۰۵	فصل پنچ: اسطوره پردازی و نمادپردازی
۱۰۶	۱. ژان - ماری گوستاو لوکلزيو
۱۱۳	۲. ژان - پل سارتر
۱۱۹	فصل شش: کلام آخر
۱۲۷	منابع فارسی
۱۳۱	منابع لاتین

دییانه مؤلف

واقعیت‌های روایی متون ادبی را می‌توان «هویت‌های انسانی»^۱ قلمداد کرد. زیرا کلیشه‌های موجود در آن‌ها عامل شناخت خود و دیگری بوده، می‌توانند نظام‌های تعامل را - که حاصل شناخت انسان و اجتماع است - نمود دهند؛ چرا که گفتمان ادبی همیشه اثراتی را از «گفتمان اجتماعی»^۲ با خود دارد. البته با تکامل زمان مُدرن، از مارسل پروس تا آلبر کامو تا گابریل گارسیا مارکز، از ویرجینیا ولف تا جیمز میس، با بیان ناآرامی‌های فردی و اجتماعی، شاهد پیوند عمیق مابین لایه‌های معنادر جامعه و زیبایی‌شناسی تاریخی در بستر متون هستیم. از این رو، سهم گسترده‌ی عناصر قوم‌شناختی و فرهنگ‌شناختی متون در عرصه زبان‌شناسی، ترجمه و روایت را نمی‌توان از عرصه ادبیات ملل حذف کرد. ادبیات و آثار داستانی خواسته یا ناخواسته با الهام از فرآیندهای اجتماعی و فرهنگی یک سرزمین وارد مقوله‌های بسیار گسترده گفتمانی می‌شوند که از یک طرف به دنبال نمود پیام‌های اجتماعی و سیاسی بوده و از سوی دیگر تبلور اندیشه‌ها را از یک زاویه انسانی و اجتماعی نشان

1. Pierre Bourdieu, *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire*, Paris, Seuil, 1992.

می‌دهند. از این‌رو، گفتمان‌ها مقدم و یا صورت بالقوه نوشتار بوده و با آثار داستانی صورت بالفعل خود را منطبق با شرایط زیستی انسانی حاصل می‌کنند و به یک ابزار ارتباط جهانی تبدیل می‌شوند. عرصه ادبیات نیز پدیده‌ای است که ساختارهای آن عمیقاً با ساختارهای اجتماعی پیوند یافته است؛ و سوژه هویت خود را از طریق بازنمایی در یک گفتمان اسطوره‌ای و متناسب با یک موقعیت تاریخی باز می‌یابد. بعلاوه غایت تحلیل اسطوره و نماد، شناسایی ابزارهای زبانی، فکری، اجتماعی و سیاسی جوامع از زوایای بی‌شمار است. بدین دلیل بسترهای تعامل، به روش‌های شناسایی انسان در عصر حاضر قلمداد می‌شوند. حال آنکه تحلیل ساختار اسطوره در قرن بیستم بیانگر نگرشی به واقعیت از زاویه‌ای بسیار فلسفی و در بستر اجتماعی و سیاسی و تاریخی است؛ و دستیابی به فرایندهای ساخت معنا در بسترهای اجتماعی متون کلید آن را فراهم می‌آورند و نشان می‌دهند که هویت‌های اجتماعی ساخته و پرداخته‌ی فرایندهای گفتمانی اسطوره‌ها هستند. هر فرایند اسطوره‌ای، تحلیل‌کننده‌ی عمقی است که در یک شرایط زمانی و مکانی در گذشته اتفاق افتاده و یا اتفاق می‌افتد. درواقع، تحلیل اسطوره و نماد علی‌الخصوص در ساختار ادبیات قرن بیستم کشور فرانسه، تحلیل ساختار درونی گزاره‌های متنی در محیط ادبیات نیست بلکه بررسی روند گزاره‌پردازی ادبیات در بسترهای زمانی، مکانی و تاریخی است. از این‌رو، مفهوم گفتمان اسطوره‌ای از پویایی ساختار اجتماعی نمی‌تواند جدا باشد. حتی برای علم انسان‌شناسی نیز فرهنگ و زبان و اسطوره موضوع بسیار گسترده‌ی تحلیل قرار می‌گیرند. از سویی، تاریخ اجتماعی و جامعه‌شناسی تاریخی پیوسته

با تحلیل اسطوره در ارتباط هستند و از سوی دیگر، تعاملات اجتماعی بسترهای لازم را برای تولید معنا ایجاد کرده و به عامل رقابت در ساختارهای اجتماعی تبدیل می‌شود. بنابراین، گنش‌های اجتماعی افراد بشر نیز با فهم اجتماعی آن‌ها مرتبط بوده و خود عامل اثبات و تأیید برداشت‌های زیستی، ایدئولوژیکی و سیاسی هستند. در مباحث انسان‌شناسی اسطوره‌ای نیز نفوذ و تداخل در لایه‌های «هم‌شکل» و «میل‌های» فرهنگی از یک‌سو و از سوی دیگر برجسته کردن «بی‌شکلی‌ها»^۱ «تفاوت‌ها و تفکیک‌های فرهنگی و تاریخی»^۲ از ویرای ریش‌ری این سباهت‌ها، فرآیند تحلیل اسطوره و نماد را تا انتهای هدف همراهی می‌کند و حلقه اتصال ادبیات و گفتمان جهانی را تقویت کرده، پُرنسب می‌کند. در نتیجه، آمیختگی علم جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی، ساختارهای اجتماعی را تعریف کرده، برای دسترسی به ساختارهای اجتماعی، با توسل به تعاملات گفتمانی، ساختارهای ادبی را به عنوان الگوهای لاینفک نشان می‌دهد.

در مجموع اسطوره پدیده‌ای است که در ادبیات ملل مختلف خود را به گونه‌ای نشان می‌دهد. امروزه مفهوم اسطوره چندان متناسب با گذشته نیست بدین دلیل تفاسیر و برداشت‌های متفاوت از آن به عمل می‌آید و رنگ و بوی سیاسی، اجتماعی و آموزشی خود می‌گیرد. اسطوره‌ها شکل بیانی افکار و نگرش‌های موجودات انسانی در مقاطع زمانی هستند. بنابراین، اسطوره و به تبع آن «نماد» تطبیق فرهنگ‌ها و دانش بشری را از زوایای بی‌شماری نشان می‌دهند. پیوند اسطوره و نماد در بسترهای ادبی و داستانی و در قلمرو وسیع ادبیات

1. Jean-Loup Amelle, *Au cœur de l'ethnie*, Paris, La Découverte, 1985, p. 13.

یکی از صورت‌های بازنمایی آن‌ها از ورای دانش تاریخی و اجتماعی انسان است. ساختارهای ادبی با محتوای بسیار غنی مناسب‌ترین بستر شکوفایی، شناسایی و بازآفرینی آن‌ها به دست رُمان‌نویسان و نمایشنامه‌نویسان هستند.

در پژوهش حاضر، با تکیه بر آفرینش‌های ادبی قرن بیستم فرانسه، می‌توان تا حدودی نشان داد که چگونه رؤیای انسان از بدو تاریخ در عرصه ادبیات و نوشتار ظاهر شده و صورت عینی پدیده‌های بیستی وی در عرصه خیال و ادبیات قرن بیستم بازسازی شده و خون‌ریزی می‌کنند. درواقع، مؤلفان آثار ادبی در قرن بیستم در عرصه بازآفرینی اسطوره‌های یونانی و رومی به دنبال چه اهدافی بوده و چگونه توانستند معرفت انسانی را با تاریخ و عناصر تاریخی و اجتماعی پیوند زنند. بررسی ساختار آن‌ها با بازخوانی تاریخ با چه گرایش‌هایی همراه بوده و چگونه بخش عظیمی از فرهنگ‌های ابتدایی را با خلاقیت‌های کنونی مرتبط ساخته و ساختارهای اجتماعی را در قالب «دگرگونی‌ها» آشکار کردند. با این حال، پژوهش مختصر حاضر ادعای کمال و بی‌نقصی نداشته و خواهان رفع آن‌ها از نگاه ادیبان، استادان، محققان ارجمند خواهد بود. امید است به دست اهل قلم زمینه بسط مطالعات اسطوره‌ای در قلمرو ادبیات از هم‌روایا میسر گردد.

وحید نژاد محمد

تابستان ۱۳۹۶

تبریز